

betydelse för den unga generationen? Avhandlingen hade vunnit på att flickscoutrörelsen som fenomen hade satts in i en bredare tolkningsram, där naturligtvis kön är ett självklart analysverktyg men där även andra perspektiv skulle bidragit till en analys som vidgat den historiska horisonten. Den oönskade och kritiserade "flickscoutblindheten" har naggats i kanten men det snäva teoretiska perspektivet innebär att flickscouten fortfarande inte framställs utifrån sin egen position i scoutrörelsen och i samhället utan blir paradoxalt något som hela tiden ställs och vägs mot pojkscouten.

Ann-Charlotte Münger, Linköping

Helena Hagelin: *Kvinnovärldar och barnamord. Makt, ansvar och gemenskap i rättsprotokoll ca 1700–1840*. Avhandling från Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet 2010. 189 s. English summary. Tabeller. ISBN 978-91-974674-6-9.

Avhandlingens syfte är att belysa kvinnors sociala relationer utifrån barnmordsprocesser. Varför spelade kvinnorna en så aktiv roll i samband med att barnamord avslöjades? När ett barnamord begåtts hamnade de lokala och sociala relationerna i fokus genom vittnesmålen. Rättegångsprotokollen analyseras som en källa till kunskap om hur kvinnor agerade i vardagen, med vem de interagerade samt hur de definierade och upprätthöll normer kring kvinnlighet. Undersökningsperioden är 1790–1842 och är geografiskt avgränsad till Göta hovrätts upptagningsområde.

Författarens hypotes är att de sociala sammanhangen kan förklara barnamord. Ett sådant sammanhang eller organisationsform var kvinnors gemenskap ("kvinnors mellan- och inomkönsliga relationer") som benämns "kvinnovärl(ar)" och som definieras som en sammanlutning och/eller grupper av kvinnor.

Begreppet kvinnovärl(ar) kopplar Hagelin till kvinnors ansvarsområden och makt i det tidigmoderna samhället. Arbetsdelningen framhålls som viktig för förståelsen av makt och delaktighet i hushållet. Kvinnor hade vidare makt över graviditet, barnafödande, sedlighetskontroll och informationsförmedling, över områden som rörde kvinnor. Kvinnovärldarna var de ansvarsområden kvinnor var tilldelade i lokalsamhället och som hade med moderskap att göra, summerar författaren. Detta är kunskap som främst etnologisk forskning har bidragit med och som kunde ha problematiserats.

Begreppet kvinnovärl(ar) är olyckligt och leder tankarna till det gemensamma, det harmoniska i bilden av kvinnor och till begreppet kvinnokultur som användes i tidigare forskning. Kvinnokulturen sågs som frikopplad från andra delar av samhället och från manlig överordning, vilket har starkt ifrågasatts. Hagelin analyserar på motsvarande sätt kvinnovärl(ar) som om de existerade fristående från patriarkala samhällsstrukturer och levde sitt eget liv.

Hagelin tillför en maktanalys för att komplicera bilden av en harmonisk kvinnovärl. Hon tar fasta på maktrelationer mellan kvinnor inom kvinnovärldarna, som beskrivs som en alternativ organisation vid sidan av hushållet vad gäller fördelning av makt och ansvar. Hon använder Foucaults relationella maktbegrepp – makt är inte något absolut utan tilldelas människor i olika situationer. Makten är "sprungen ur och omskapad i varje enskilt möte", det är en av utgångspunkterna för analysen, förklarar författaren. Kvinnors kontroll av varandra var ett sätt för dem att skapa, omskapa och upprätthålla den makt som de hade och tog i vissa situationer, en makt som existerade oberoende av den patriarkala strukturen. Kvinnors maktrelationer läses härmed in i kvinnovärlden. Barnmordsrättegångarna visar att kvinnor vara angelägna om att legitimera kvinnovärldarnas existens, det är av denna anledning de stödjer överheten och vittnar mot den anklagade. Den sociala kontroll som bedrevs inom kvinnovärldarna ser hon som ett sätt att upprätthålla kvinnovärldarna, snarare än ett upprätthållande av en patriarkal struktur. En generell över- och underordning fanns, konstaterar författaren i stark polemik med annan forskning, men den påverkade inte eller hade något samband med kvinnovärlden – och med barnamord.

Hagelins relationella maktanalys blir problematisk då hon vare sig kan eller vill bortse från att hierarkier existerade även inom kvinnovärlden: med matmödrar och mödrar som överordnade pigor och döttrar, men underordnade sina makar. Å ena sidan påstår författaren att kvinnors maktrelationer inte var ordnade efter ett fast mönster eller hierarki, utan styrdes av uppkomna situationer; å andra sidan beskrivs dessa relationer som strukturella och kallas (makt)positioner. Här bli analysen mycket motsägelsefull och svår att följa och det är ovisst var den landar, om den landar. Det är också svårt att utläsa på vilket sätt kvinnovärldens situationella maktrelationer förklarar barnamord.

Helena Hagelins avhandling ställer spännande frågor om kvinnors makt, ansvar och relationer, men hon

lyckas inte genomföra analysen på ett trovärdigt och klargörande sätt. Det bristfälliga vetenskapliga hantverket blir inte bättre av en otydlig begreppsanvändning och osäker språkhantering.

Inger Lövkrona, Mölle

Simon Larsson: *Intelligensaristokrater och arkivmartyrer. Normerna för vetenskaplig skicklighet i svensk historieforskning 1900–1945*. Södertörn Doctoral Dissertations 44. Gidlunds förlag, Hedemora 2010. 339 s. ISBN 978-91-7844-802-9.

Vad är vetenskaplig skicklighet? Och hur mäter man den? Frågorna genomsyrar Simon Larssons avhandling *Intelligensaristokrater och arkivmartyrer*. I fokus står tillsättningar av professorer inom disciplinen historia under 1900-talets första hälft. I boken möter vi således historiker som Nils Ahnlund, Sture Bolin, Sam Clason, Nils Edén, Erland Hjärke, Erik Lönnroth och bröderna Curt och Lauritz Weibull.

Den empiriska undersökningen, som är kronologiskt upplagd, inleds i Uppsala i och med att Simon Johannes Boëthius hade utnämnts till professor skytteanus. Därmed lämnade Boëthius platsen som extra ordinarisprofessur i historia. Slutligen gick Nils Edén segrande ur befodringsstriden som följde. Larsson analyserar konkurrensen ingående, så även ytterligare nio ärenden vid högskolan i Göteborg och universiteten i Lund och Uppsala. Källmaterialet består huvudsakligen av sakkunnigutlåtanden men även besvärsskrifter, sektionsprotokoll och brev.

I merparten av de undersökta konkurrenserna rådde en stark oenighet, inte om vad som var vetenskaplig skicklighet utan om hierarkin mellan normerna. Kort sagt, hur ska man rangordna forskare som är specialiserade på olika områden? I takt med specialiseringen av historieämnet, betonar Larsson, kom forskarpersonligheten att spela en allt tydligare roll. I avhandlingen framträder två idealtyper, intelligensaristokraten och arkivmartyren. Problemhistorikerns, intelligensaristokraten, originalitet och kreativitet kontrasterades mot arkivmartyren som noggrann empiriker och kritisk specialist. ”Där den förre höjde sig över källorna var den senare begravd under dem”, som Larsson uttrycker det. Idealtyperna kompletterar varandra, spår av båda kan återfinnas i samma forskare. Istället för att som tidigare forskning betona skolbildningarna (Hjärneskolan och

Weibullskolan) nyttjar således Larsson fruktbart forskarpersonligheten som analytiskt instrument. Påpekas bör även att utpekandet av någons forskarpersonlighet samtidigt har drag av identifikation. Genom att framställa en annan forskare som tillhörande en högre kategori, betonar Larsson, gör man samtidigt själv anspråk på detsamma.

Hur såg då en ideal historiker ut? Larsson lyfter fram en tilltagande motsättning mellan specialistens empiriska källundersökningar och intelligensaristokraten förmåga, eller snarast potentiella förmåga, till vetenskapliga synteser. Om arkivmartyren närmast premierades vid seklets början menar Larsson att det motsatta gällde i slutet av undersökningsperioden, vilket i sin tur kan kopplas till förändringen av historieämnet. Disciplinens närmast holistiska identitet hade utmanats av specialiseringen. Förhoppningen ställdes till en ny och högre typ av historiker, en som kunde lyfta fram sammanhangen bakom källorna.

Skillnaderna mellan idealtyperna är särskilt tydlig i det sista befodringsärendet Larsson analyserar, nämligen Uppsalakonkurrensen åren 1941–1942. Som sökande framställs här Erik Lönnroth, framför allt av Curt Weibull, närmast som en ideal historiker. Lönnroth har främst arbetat med omtolkningar och centrala problem, han ger en helhetsbild av de behandlade problemen. Kreativiteten och koherensen lyfts fram. Till Lönnroth knyts närmast en profetia om historieämnets framtid; han framställs som en renodlad intelligensaristokrat.

Intelligensaristokrater och arkivmartyrer är inte en lättläst bok; tvärtom känns den bitvis väl tung. Personligen reagerar jag också stundtals på tonen i framställningen, t.ex. på den återkommande användningen av värderande uttryck för att karaktärisera äldre forskare och deras arbeten. Samtidigt utgör avhandlingen ett viktigt historiografiskt bidrag. Förutom att undersökningen ger ny empirisk kunskap är den också fylld av skarpsinniga analyser. Jag är övertygad om att det skulle vara fruktbart att nyttja forskarpersonligheter som analytiskt instrument också i undersökningar rörande andra tider och discipliner.

Fredrik Skott, Göteborg